

LOOSDRECHTSCHEN EN LOENERVEENSCHEN WATERBRIEVEN

"Geluckigh is het lant, Daer 't kint sijn moer verbrant", zo dichtte ene Joost van den Vondel.

Inderdaad, de vervening van laagveen gaf aan veel handen werk en de turf, voorzag in de toenemende behoefte aan brandstof bij uitbreiding van de stad Amsterdam.

Maar de boer zag het anders, hij sprak over: rijke ouders en arme kinderen, doelende op het waardeloze water na afloop van de vervening.

Nagenoeg niets opleverende watervlakten, waardoor de boer werd genoodzaakt naar elders te vertrekken. Een achterblijvende arbeidersbevolking, die een armoedig bestaan moest zien te vinden in de visserij, rietsnijden, het oogsten van hooi en ruigte op de overgebleven legakkers, het hakken van hout op de houtwallen (meest els) voor het stoken der bakkers ovens.

Wat is nu een waterbrief? Kortweg gezegd: een bewijs van betaling van een bepaald bedrag per morgen of roede, door de overheid vastgesteld, om een stuk land door vervening aan zijn agrarische bestemming te onttrekken.

Die som, welke niet zoveel lager zal zijn geweest dan de wezenlijke cultuurwaarde van die tijd diende als waarborg voor de ongeden, die de eigenaar van het land moest betalen.

Oorspronkelijk heette dit bewijs "Billet", daarna een "Stuiversbrief" en tenslotte een "Waterbrief".

Op 11 oktober 1697 wordt door de Staten van Holland en West-Friesland n.a.v. een verzoek van de Vrouwe van Loosdrecht een resolutie aangenomen, waarin de volgende passage voorkomt; "Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden ende verstaen, dat het Reglement den zes en twintighsten Maert zestien hondert en negentigh bij haer Edele Groot Mog. gemaect, in alles opgevolght ende naergekomen sal werden, alleen met dese veranderingh, dat in plaetse van te betalen een ende een halve stuyver van yeder roede slijck, die in de Loosdrecht ende Loenerveen, volgens het vijf en twintighste articul van 't voorschreve reglement geslachteturft is, ofte nae desen geslachteturft sal werden, betaeldt sal werden eene stuyver per roede; dat de penningen daarvan provenierende in de Loosdrecht ende Loenderveen, yeder apart bijeen versamelt, ende jaarlijcks beleydt sullen werden ten Comptoire van des Gemeene Landts Middelen binnen de Stadt Amsterdam, ten behoeve van de Loosdrecht ende Loenderveen, yeder apart, naer proportie dat bij yeder ontfangen is, omme uyt de interessen van dien, yeder Polder te betalen de verpondingen, ende de andere binnenlandsche ommeslagen van de landen die in de Loosdrecht ende Loenderveen geslachteturft ende afgegraven sullen werden".

Hieruit blijkt, waarom de benaming "Stuiversbrief" in zwang gekomen is en welke belastingen betaald moesten worden. De bedoeling was om uit de rente van de waarborgsom de jaarlijkse lasten te betalen.

Zonder waarborgsom zou het gevaar bestaan, dat de eigenaar van het uitgeveende land met de noorderzon zou verdwijnen en dat de verponding en de andere lasten van de gemeente op de andere ingezetenen zouden moeten worden verhaald.

De waarborgsom werd gestort in handen van de gemachtigde van de Ambachtsheer van Mijnden en de beide Loosdrechten, alsmede van Schout, Burgemeester en Schepenen van de Loosdrechten.

Het geld moest overeenkomstig de voorschriften van de Staten in de Provincie (tot 1819 Holland en West-Friesland, later Utrecht) worden belegd (zie de resolutie).

Onder Koning Willem I werd het Grootboek der Nationale Schuld, rentende 2½ %, ingesteld en op dat Grootboek zijn de kapitalen der Veenderijfondsen, eertijds op andere wijze belegd, overgebracht.

Dit had tot gevolg, dat een aantal waarborgsommen, voorheen belegd op een Provinciaal Grootboek à 4 % in rente opbrengst zou achteruitgaan, namelijk van f 40,— per f 1000,— tot f 25,—.

Om aan dat euvel tegemoet te komen is voor deze Waterbrieven het bedrag der waarborgsom, vermeld aan de voet van de Waterbrief, in 1815 met 60 % verhoogd. Op die manier bleef de rente opbrengst gelijk.

De rente van deze Grootboek kapitalen werd voor iedere veenderij (Loosdrecht en Loenderveen) afzonderlijk uitgekeerd aan het veenderijbestuur. Het bestuur wendde deze rente aan in de eerste plaats tot betaling der administratiekosten en verder tot betaling van de verponding later grondbelasting, de zeedijkslasten (destijds Zeeburg en Diemerdiijk) en de polderlasten.

Wat er daarna nog overschoot van de renten, werd in het volgend jaar aan de houders van de Waterbrieven uitgekeerd.

Wat iedere houder van een Waterbrief ontving was afhankelijk van de grootte van de waarborgsom en het rentepercentage, of we I de groep waartoe de Waterbrief behoorde.

Er zijn zeven soorten Waterbrieven. n.l.:

1. Oude Loosdrechtsche
2. Oude Loenderveensche
3. Nieuwe Loosdrechtsche (na 1815)
4. Nieuwe Loenderveensche (na 1815)
5. Nieuwe Loosdrechtsche in contanten
6. Nieuwe Loenderveensche in contanten
7. Nieuwe Loosdrechtsche in effecten

Bij deze laatste soort werd het verschuldigde bedrag door de vervener niet in geld, maar in effecten aan het veenderijbestuur betaald. b.v. in inschrijvingen in het Grootboek N.W.S. Bij aankoop beneden pari had de vervener het voordeel van de lagere koers in plaats van het veenderijbestuur.

De uitgifte van de Waterbrieven is begonnen omstreeks 1750 en doorgegaan tot 1890. Ten gevolge van het verschil in uitkeringen was er ook een verschil in waarde van de Waterbrieven bij verkoop.

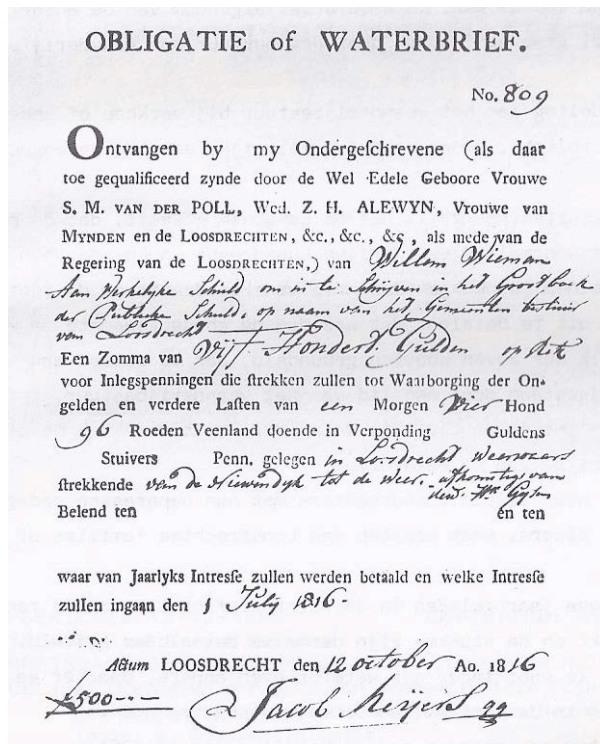
Volgens gedeputeerde Staten van Utrecht heeft het veenderijbestuur op een daartoe gestelde vraag geen reden voor deze verschillen kunnen opgeven.

Aan het einde der vorige eeuw werd de belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen herzien. De uitkomsten werden tegen 1890 bekend.

In 1893 zijn deze gegevens voor het eerst toegepast bij het bepalen van de heffing.

Mogelijk heeft dit een rol gespeeld bij het ontstaan van genoemde verschillen. Het zou ook kunnen zijn, dat de aanwending van een gedeelte der Grootboekinschrijvingen in de loop der jaren (te gelde making) en de deswege verminderde renteutkering niet alle soorten Waterbrieven gelijkelijk heeft beïnvloed. Aanvankelijk was de vervener zowel eigenaar van het overblijvende water en de niet verveende strook (legakker) als van de Waterbrief, welke toestand in het aangrenzende, van ouds Utrechtse, veengebied van Tienhoven, Maarsseveen en Breukelerveen nog bestaat.

In Loosdrecht is in de loop der jaren vermoedelijk tegen het einde der 18e eeuw de toestand zo geworden, dat de eigenaar van het uitgeveende land niet meer eigenaar van de Waterbrief is gebleven.

Na het verbod van uitvoer van turf uit de provincie Utrecht in 1781 is de vervening in het Loosdrechtse gebied (toen nog behorende tot Holland) in versneld tempo uitgevoerd, vermoedelijk mede door de veenbazen, gekomen uit het Utrechtse.

De aankoop van veenland van de Loosdrechtse boeren door deze vreemden vereiste kapitaal.

Verder was er geld nodig voor de storting van de waarborgsom voor de vervening en voor de betaling van kosten tijdens de exploitatie (b.v. lonen).

In die dagen bestond de Rabo-bank nog niet; misschien was er hier of daar een geldschieter. Wellicht heeft de Loosdrechtse landeigenaar de aan de veenbaas afgegeven Waterbrief als gedeeltelijke betaling van zijn land aangenomen en is het veenderijbestuur hiermee akkoord gegaan.

Het vermoeden bestaat dat vooral in slechte tijden bij versterf de eigendom van de boerderij met land en water is toebedeeld aan een of meerdere der erfgenamen en dat de Waterbrief, welke toch vanwege de rente-opbrengst een zekere waarde vertegenwoordigde, bij een andere erfgenaam is terecht gekomen om deze laatste ook een klont uit de pap te geven.

Hetgeen als insluipsel is begonnen: het overblijvende, destijds waardeloze water eigendom van de een, de Waterbrief eigendom van de ander, is later algemene regel geworden en ook door het bestuur der veenderij aanvaard.

Derhalve werd mededeling aan het veenderijbestuur bij verkoop of andere eigendom overgang verplicht, omdat bekend moest zijn, waar de belanghebbende woonde.

Tot het begin der zestiger jaren is het de gewoonte geweest, dat de penningmeesters van de voormalige veenderijen Loosdrecht en Loenderveen eens per jaar zitdag hielden in het gemeentehuis van Loosdrecht om de rente op de Waterbrieven uit te betalen. Het was dan de goede gewoonte de Waterbrieven, voor elk der zeven soorten gebundeld, aan te bieden aan de penningmeester. bijgestaan door een lid van het veenderijbestuur, ter uitbetaling door de eerste en ter aftekening door de tweede van de uitbetaling op de achterzijde van de Waterbrief.

Op zo'n dag kwamen niet alleen Loosdrechters met hun paperassen opdagen, maar ook velen van elders, vaak nazaten van Loosdrechtse families of daaraan verwant.

Sedert een goede twee jaar geleden is de Waterbrief niet meer. De rente betaling is gestaakt en de stukken zijn derhalve betaalbaar gesteld.

Deze terugbetaling is voor ieder der Waterbrieven anders, daar er een verschil is gekomen in de verschillende Grootboekonderpanden.

De gelukkige bezitter mag rekenen op een betaling van c.a. 35 %.

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Zevende jaargang Nr. 2 van juni 1985. Blz. 4 t/m 8.

EXCUSES VAN DE REDACTIE EN CORRECTIE DOOR DE HEER O. KLOETEN

Bij het artikel over de Loosdrechtsche en Loenerveensche Waterbrieven is abusievelijk de naam van de auteur niet vermeld: dat is de Heer O. Kloeten uit Bussum.

De Heer Kloeten heeft de story in 1980 geschreven voor het blad van de Historische Kring Loosdrecht (nr. 29 7e jaargang).

Door de redactie is in dit overzicht om redenen dat het te veel ruimte zou innemen iets geknipt. De Heer Kloeten heeft ons enige aanvullende gegevens opgezonden waarvoor wij hem zeer erkentelijk zijn. Wij willen voor de volledigheid zijn schrijven aan ons integraal weergeven.

Aan de redactie,

In Uw tijdschrift van juni 1985 over Loosdrechtsche en Loenerveensche Waterbrieven komt iets voor, dat mij aanleiding geeft tot de vraag, of het wel juist is, dat na de resolutie van de Staten van Holland en West-Friesland van 11 oktober 1697 de uitgifte van waterbrieven omstreeks 1750 is begonnen?

Ik meen, dat de heer J.H. van Walbeek, Rijksstraatweg 20 te Baambrugge de eerste waterbrief heeft gekocht en dus deze dagtekening zou kunnen mededelen.

Aan het slot der bijdrage staat: De gelukkige bezitter mag rekenen op een betaling van ca. 35 %. Was dat maar waar!

Het zou goed zijn geweest iets meer over de afrekening der waterbrieven te vermelden. Op mijn Loenderveense waterbrieven met f 2136,— Grootboekinschrijvingen heb ik in 1983 f 160,21 als aandeel ontvangen en op mijn Loosdrechtsche waterbrieven voor f 12019,36½ Grootboekinschrijvingen kreeg ik f 658,55 uitkering, dus in totaal f 818,76, in werkelijkheid 5,78 % van de ingelegde waarborgsommen.

Volgens besluit van Provinciale Staten van Utrecht hebben de eigenaren der verwaarborgde eigendommen 50 % van het te verdelen bedrag gekregen; de obligatiehouders tezamen ook 50 %.

Het zou m.i. goed zijn in een volgend nummer van uw tijdschrift zulks te vermelden. De heer van Walbeek voormeld heeft de liquidatie voor het waterschap De Vecht uitgevoerd.

Ik veronderstel, dat U daar verdere gegevens over de afwikkeling der beide veenderijfonden zal kunnen verkrijgen.

Bussum, 9 juli 1985 O. Kloeten

Over de slot alinea het volgende:

In 1980 heeft het secretariaat kort na elkaar twee brieven ontvangen van bezitters van waterbrieven. Daar het mij interessant leek ben ik, Peter Baas, op zoek gegaan naar de oorsprong van deze waterbrieven. Ik kwam toen via verschillende Gemeentehuizen terecht bij de Heer Van Zijtveld, die als administrateur optreedt namens het Waterschap. De Heer van Zijtveld deelde mee, dat deze stukken nog een onderliggende waarde vertegenwoordigden en dat ze één der komende jaren betaalbaar zouden worden gesteld. De Heer Van Zijtveld kon voorts nog bevestigend antwoorden op mijn verzoek om de stukken na uitbetaling niet te vernietigen.

Na binnenkomst van het artikel bij de redactie, heb ik wederom contact gezocht met voormelde administrateur. Hij kon mij mededelen, dat de stukken niet allemaal hetzelfde percentage afkoop zouden kennen, maar dat ik mocht uitgaan van c.a. 35 %.

Uit: V.V.O.F. Mededelingenblad Zevende jaargang Nr. 3 van september 1985, blz. 6 en 7.